

Наталія НАУЛІК

заступник директора Інституту підготовки фахівців з вищою освітою та підвищення кваліфікації прокурорів Національної академії прокуратури України, юрист 1 класу, кандидат юридичних наук, доцент naulik@rambler.ru

УДК 343.163

СИСТЕМА ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ: НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА

Реформування правоохоронної системи в Україні охоплює і реформування прокуратури України. Із прийняттям Закону України «Про прокуратуру» законодавець визначив правові засади організації та діяльності прокуратури України, статус прокурорів, порядок здійснення прокурорського самоврядування, а також систему прокуратури України.

Система – це щось ціле, створене з окремих частин і елементів для цілеспрямованої діяльності. Ознаки системи характеризуються: безліччю елементів; єдністю головної мети для всіх елементів; наявністю зв'язків між елементами; цілісністю і єдністю елементів; структурою та ієрархічністю, відносною самостійністю; чітко вираженим управлінням.

Метою статті є визначення поняття «система прокуратури України» та її характеристики згідно з новим Законом України «Про прокуратуру».

Для здійснення комплексної характеристики системи прокуратури України необхідно з'ясувати її теоретичне визначення шляхом наукового аналізу понятійного апарату.

У тлумачному словнику В. Даля (середина XIX ст.) визначено систему як «план, порядок розташування частин цілого, визначене улаштування, хід чого-небудь у послідовному, доладному порядку» [1]. Чітко та лаконічно поняття «система» визначено

у словнику Д. Ушакова: «система – це будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих і функціонуючих частин» [2]. Відповідно до позиції С. Ожегова і Н. Шведова системою є «щось ціле, що являє собою єдність частин, які закономірно розташовані і перебувають у взаємному зв'язку» [3].

Однак найбільш влучним, як вбачається, є визначення поняття «система» у словнику *Webster's Revised Unabridged Dictionary* (1913). Так, система – це «сукупність об'єктів, підпорядкованих чітко або за якимось особливим порядком, як правило, логічним або науковим; єдине ціле об'єктів, пов'язаних якимось спільним законом, принципом чи метою; постійне об'єднання принципів або елементів, які становлять єдине ціле» [4].

Енциклопедичні визначення поняття «система» дещо різняться, але залишають незмінним зміст власне поняття. Наприклад, у Великій Радянській Енциклопедії (автор статті – В. Садовський) система трактується як «безліч елементів, які знаходяться у відносинах і зв'язках один із одним, що утворює певну цілісність, єдність» [5]; у Великому тлумачному словнику сучасної української мови під цим поняттям розуміється сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; будова, структура, що становить єдність закономірно роз-

ташованих та функціонуючих частин [6]; у Словопедії це – «внутрішньовпорядкована структура елементів, яка становить цілісність» [7]; у Новій філософській енциклопедії система тлумачиться як «сукупність елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один із одним і яка утворює певну цілісність, єдність» [8].

Враховуючи зазначене, доцільно погодитися із думкою Т. Тарнавської про те, що головними загальними ознаками категорії «система» є: цілісність, єдність елементів, комплексність (сукупність елементів), упорядкованість розташування та взаємопов'язаність її складових частин. Семантика загального визначення поняття «система» пов'язана із термінами «ціле», «єдність», «елемент», «зв'язок», «структура». Проте наявна велика кількість визначень поняття «система» залежно від контексту, цілей і галузі знань, де воно використовується [9, 131].

На думку В. Сухоноса, при дослідженні організаційної побудови прокуратури необхідно керуватися системним підходом, в основу якого покладено вивчення будь-якого об'єкта як складної цілісної системи. При цьому автор рекомендує враховувати такі принципи системного підходу, як: цілісність – дає змогу розглядати одночасно систему як єдине ціле і водночас як підсистему для вищих рівнів; ієрархічність – наявність множинності (як мінімум двох) елементів, побудованих на засадах підпорядкування елементів нижчого рівня елементам вищого рівня; структуризація – надає можливість аналізувати елементи системи та їх взаємозв'язки у межах конкретної організаційної структури [10, 68].

Залежно від місця прокуратури в системі органів державної влади і визначається система прокуратури в зарубіжних державах. Так, у зарубіжних країнах, в яких прокуратура є незалежним органом державної влади, вона, як правило, становить єдину і цілісну систему органів прокуратури. Наприклад, Прокуратура Республіки Албанія організована і діє під керівництвом Генерального прокурора як централізована система, до якої входить Генеральна прокуратура, Рада кримінального розслідування і судового переслідування [11, 107]. Єдину і централізовану систему органів прокуратури Респу-

бліки Білорусь становлять: Генеральна прокуратура Республіки Білорусь, прокуратури областей, м. Мінська і прирівняні до них спеціалізовані прокуратури, які є юридичними особами, прокуратури районів, районів у містах, міст, міжрайонні і прирівняні до них прокуратури, а також інші державні організації, створені в системі органів прокуратури за рішенням Президента країни [12, ст. 16 Закону Республіки Білорусь «Про прокуратуру»]. Однак у країнах, в яких прокуратура належить до судової влади, уже не робиться акцент на єдності і цілісності системи прокуратури, а її система погоджується із суддівськими органами. Наприклад, прокуратура Угорщини складається із Генеральної прокуратури, апеляційної, столичної і окружних прокуратур, регіональних, районних в м. Будапешт, міських і військових прокуратур. Територіальна компетенція будь-якого представництва прокуратури повинна бути погоджена із відповідною компетенцією суду того району, в якому вона функціонує [11, 147]. Якщо у країнах із романо-германською правовою системою на законодавчому рівні визначено систему прокуратури, то у країнах англосаксонської правової сім'ї систему прокуратури практично неможливо визначити. Це зумовлено специфікою функціонування прокуратури в цих країнах, оскільки вона, як правило, належить до судової влади або ж функції державного обвинувача здійснюють прокурори, які підпорядковані судам (Великобританія, Данія і ін.).

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» прокуратура становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому ним, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [13, ст. 1].

Враховуючи вище визначені критерії побудови системи, спробуємо охарактеризувати систему прокуратури України. «Цілісність» – прокуратура України – орган державної влади із визначеними функціями; «єдність елементів» – в даному випадку означає, що всі її складові діють на відповідній території або у сфері правових відносин від імені України в цілому, а також наділені в межах своєї компетенції єдиними

повноваженнями та правовими засобами їх реалізації; «зв'язок» – згуртованість, цілісність, неподільність; поєднання в одному цілому, нерозривність зв'язку; «структура» – Генеральна прокуратура України, регіональні прокуратури, місцеві прокуратури, військові прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та їх структурні підрозділи.

Варто звернути увагу на те, що єдність системи прокуратури України забезпечується: єдиними засадами організації та діяльності прокуратури; єдиним статусом прокурорів; єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів; фінансуванням прокуратури винятково з Державного бюджету України; вирішенням питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування.

Систему прокуратури України визначено у ст. 7 Закону України «Про прокуратуру», в якій закріплено, що її становлять:

- 1) Генеральна прокуратура України;
- 2) регіональні прокуратури;
- 3) місцеві прокуратури;
- 4) військові прокуратури;
- 5) Спеціалізована антикорупційна прокуратура [13].

У вказаному Законі деталізовано окремі елементи системи прокуратури України, наприклад: до військових прокуратур належать Головна військова прокуратура (на правах структурного підрозділу Генеральної прокуратури України), військові прокуратури регіонів (на правах регіональних), військові прокуратури гарнізонів та інші військові прокуратури (на правах місцевих), перелік яких визначається в Додатку до Закону.

У ч. 4 ст. 7 цього Закону визначено взаємозв'язок елементів системи прокуратури: Генеральна прокуратура України є органом прокуратури вищого рівня щодо регіональних та місцевих прокуратур, а регіональна прокуратура – орган прокуратури вищого рівня щодо місцевих прокуратур, розташованих у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під

територіальну юрисдикцію відповідної регіональної прокуратури [13]. Наведена норма вказує на закономірне розташування і наявність взаємного зв'язку між елементами системи прокуратури України.

Новими елементами у системі прокуратури України є військові прокуратури та Спеціалізована антикорупційна прокуратура України.

Із реформуванням прокуратури України очевидно, що змінюється її система, а також критерії, за якими будується така система. Так, на думку науковців, згідно із ст. 6 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року органи прокуратури склали єдину суворо централізовану систему з підпорядкуванням нижчих прокурорів вищим, яку очолював Генеральний прокурор України. Прокуратура побудована відповідно до адміністративного і територіального поділу держави [14, 392].

На сьогодні очевидно є незалежність прокурора у своїй діяльності, змінилися і вимоги до підпорядкування прокуратур нижчого рівня вищому, система прокуратури не залежить від адміністративного територіального поділу держави, тобто місцеві прокуратури створюються без прив'язки до окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Стверджувати про позитивність чи негативність таких особливостей побудови системи та структури прокуратури України на сьогодні не доцільно.

Позитивним, як вбачається, є створення у системі прокуратури України спеціалізованих її елементів, а саме: військових прокуратур і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України.

Отже, зважаючи на викладене, можна сформулювати визначення системи прокуратури України як єдність органів прокуратури, які функціонують на відповідній території та у сфері правових відносин, наділені у межах своєї компетенції єдиними повноваженнями й правовими засобами їх реалізації з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Список використаних джерел:

1. Толковый словарь Даля онлайн. Система: сайт Толковый словарь живаго великорусскаго языка Владимира Даля [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://slovardalja.net/word.php?wordid=37673>
2. Что такое система? Значение и толкование слова *sistema*, определение термина // Толковый словарь Ушакова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.onlinedics.ru/slovar/ushakov/s/sistema.html>
3. Толковый словарь Ожегова / [авт. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю.] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ozhegov-shvedova.ru/19-741515/СИСТЕМА>
4. Webster's Revised Unabridged Dictionary // Сайт The ARTFL Project/ – Chicago: The University of Chicago, 1913. – P. 1465 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://machaut.uchicago.edu/?resource=Webster%27s&word=system&use1913=on>.
5. Большая Советская Энциклопедия (цитаты) // Сайт: Наука и образование: школьникам, студентам, научным работникам. Новости науки и техники [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://oval.ru/enc/66129.html>
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови [укл. і гол. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
7. УСЕ. Універсальний словник-енциклопедія / [голов. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович]. – К.: Ірина, 1999. – 1551 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://slovopedia.org.ua/29/53409/20574.html>
8. Новая философская энциклопедия // Сайт Института философии РАН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iph.ras.ru/elib/2736.html>
9. Тарнавська Т.В. Генеза поняття «система»: історичний огляд / Т.В. Тарнавська // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2011. – № 6 (47). – С. 129–139.
10. Сухонос В.В. Правові та організаційні аспекти розвитку прокуратури України в сучасних умовах: монографія / В.В. Сухонос. – Суми: Університетська книга, 2010. – 328 с.
11. Мычко Н.И. Европейская система прокуратур / Н.И. Мычко, Н.А. Голова. – Донецк: Изд-во «Ноулидж» (донецкое отделение), 2011. – 487 с.
12. О прокуратуре Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь от 8 мая 2007 года № 220-3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=h10700220&p2={NRPA}>
13. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.
14. Прокуратура України: Академічний курс: підручник / [В.В. Сухонос, В.П. Лакизюк, Л.Р. Грицаенко, В.М. Руденко; за заг. ред. канд. юрид. наук, доцента В.В. Сухоноса]. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 536 с.

Наталія НАУЛІК

СИСТЕМА ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ:
НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА

Охарактеризовано поняття «система» та визначено поняття «система прокуратури України». Проаналізовано зміни у системі прокуратури України в умовах її реформування. Вивчено досвід окремих зарубіжних країн із визначення системи прокуратури.

Ключові слова: система; система прокуратури України; цілісність; єдність елементів; зв'язок; структура; елементи системи прокуратури.

СИСТЕМА ПРОКУРАТУРЫ УКРАИНЫ: НОВЕЛЛЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Дана характеристика понятия «система» и определено понятие «система прокуратуры Украины». Проанализированы изменения в системе прокуратуры Украины в условиях ее реформирования. Изучен опыт отдельных зарубежных стран по определению системы прокуратуры.

Ключевые слова: система; система прокуратуры Украины; целостность; единство элементов; связь; структура; элементы системы прокуратуры.

Natalia NAULIK

THE SYSTEM PROSECUTOR OF UKRAINE: EGISLATIVE NOVELTIES

This article describes the concept of «systema» and defined the concept of «prosecution system of Ukraine». The author analyzes the changes in the system of the Prosecutor's Office of Ukraine in terms of prosecution reform Ukraine. The article outlines in part the experience of foreign countries with the definition of prosecutors.

Keywords: system; the Prosecutor's Office of Ukraine; integrity; unity of elements; communication; structure; elements of the prosecution system.

